

XALQ PEDAGOGIKASI FANINI O‘QITILISHINING DOLZARBLIGI MASALALARI

Raximberdiyeva Maxfuzaxon Murotovna

Qo‘qon davlat universiteti Pedagogika va psixologiya fakulteti
"Pedagogika" kafedrası o‘qituvchisi.

Email: maxfuzamuratovna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq pedagogikasi fanini zamonaviy ta'lim tizimida o‘qitishning dolzarbligi masalalari ilmiy-nazariy, metodologik va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, xalq pedagogikasi faqat tarixiy-ma'rifiy merosni eslatib turuvchi fakultativ bilimlar majmui emas, balki shaxsni madaniy identifikatsiya, axloqiy mas'uliyat, ijtimoiy hamkorlik, avlodlararo kommunikatsiya va fuqarolik faolligi ruhida tarbiyalashga xizmat qiladigan integral pedagogik resursdir. Bugungi globallashtirish, raqamli kommunikatsiya va axborot oqimlari sharoitida yoshlarning ma'naviy immunitetini kuchaytirish, milliy qadriyatlarni ilmiy asosda anglash va ularni zamonaviy kompetensiyalar bilan uyg‘unlashtirish zarurati xalq pedagogikasi fanining o‘quv jarayonidagi o‘rnini qayta baholashni talab etadi. Maqolada xalq pedagogikasining tarbiyaviy, madaniy, kommunikativ va didaktik imkoniyatlari xalq og‘zaki ijodi, urf-odatlar, marosimlar, maqollar, matallar, ertaklar, dostonlar, oilaviy tarbiya an'analari hamda mahalla institutining pedagogik vazifalari bilan bog‘liq holda yoritiladi. Tadqiqotda hujjatli-tahliliy, qiyosiy-pedagogik, kontent-tahlil va konseptual umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar xalq pedagogikasini o‘qitishda fanlararo yondashuv, kontekstual talqin, amaliy topshiriqlar, reflektiv suhbat, madaniy keyslar va loyiha texnologiyalarining samaradorligini ko‘rsatadi. Xulosa sifatida xalq pedagogikasi fanini o‘qitish pedagogik kadrlar tayyorlash, uzluksiz ta'limda tarbiyaviy ishlar sifatini oshirish va milliy-ma'naviy taraqqiyotga xizmat qiluvchi muhim ilmiy-amaliy yo‘nalish ekanligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: xalq pedagogikasi, milliy tarbiya, madaniy meros, ta'lim-tarbiya, kompetensiyaviy yondashuv, axloqiy tarbiya, pedagogik qadriyatlar, IMRAD, OAK talablari.

KIRISH.

Xalq pedagogikasi fanini o‘qitish masalasi bugungi ta'lim nazariyasi va amaliyotida ikkinchi darajali yoki faqat etnografik xotira bilan cheklanadigan yo‘nalish sifatida emas, balki milliy ta'lim tizimining tarbiyaviy negizini mustahkamlovchi, o‘quvchi va talabalarda ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy tanlov madaniyati, shaxsiy o‘zlikni anglash, tarixiy xotira va madaniy merosga ongli munosabatni shakllantiruvchi fundamental fan sifatida baholanishi kerak. O‘zbekiston Respublikasining “Ta'lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta'lim sohasidagi munosabatlarni huquqiy tartibga solish,

ta'limning uzluksizligi, tarbiya bilan bog'liqligi va shaxs kamolotiga yo'naltirilganligi alohida ahamiyat kasb etadi [1]. Shu nuqtayi nazardan xalq pedagogikasi fani ta'limning mazmuniy-insonparvarlik qatlamini chuqurlashtiradi: u o'quvchini tayyor formulalarni yodlovchi subyekt sifatida emas, balki o'z xalqining tarixiy tajribasini talqin qiladigan, uni zamonaviy hayot vaziyatlari bilan solishtiradigan va qadriyatga aylantira oladigan madaniy shaxs sifatida ko'radi. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida inson qadrini ulug'lash, ta'lim sifatini oshirish, yoshlar siyosatini takomillashtirish, pedagog kadrlar salohiyatini kuchaytirish singari vazifalar ilgari surilgan bo'lib, bunday strategik yo'nalishlar xalq pedagogikasi kabi tarbiyaviy resurslarga ega fanlarning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi [2]. Shuningdek, pedagogik ta'lim sohasini rivojlantirishga oid qarorlarda o'qituvchi kasbiy tayyorgarligini xalqaro standartlar va milliy ehtiyojlar uyg'unligida takomillashtirish zarurligi ko'rsatiladi [3]. Bunday sharoitda xalq pedagogikasi fanini o'qitishning dolzarbligi kamida besh asosiy mezon bilan izohlanadi: birinchidan, yosh avlod ongida milliy o'zlik va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash; ikkinchidan, tarbiya jarayonini faqat me'yoriy ko'rsatmalar bilan emas, balki xalqning ko'p asrlik tajribasiga tayanadigan hayotiy pedagogik misollar bilan boyitish; uchinchidan, ta'lim oluvchilarda muloqot, hamkorlik, hurmat, sabr, mehr, kattaga ehtirom, kichikka izzat, mehnatsevarlik va vatanparvarlik kabi sifatlarni mazmunan anglash imkonini berish; to'rtinchidan, zamonaviy raqamli muhitda tezkor axborot iste'moli natijasida yuzaga keladigan ma'naviy yuzakilik, qadriyatlarning bozor talqini va madaniy begonalashuvga qarshi pedagogik immunitet yaratish; beshinchidan, bo'lajak pedagoglarni real tarbiya vaziyatlarida mahalla, oila, maktab va jamoatchilik hamkorligini tushunishga tayyorlash. Xalq pedagogikasi mazmunan o'zbek xalqining og'zaki ijodi, oilaviy tarbiya odoblari, mehnat va kasbga munosabat, marosimlar, urf-odatlar, ma'naviy-axloqiy me'yorlar, estetik qarashlar, tabiatga munosabat, bolalik davrini himoyalash va avlodlar tajribasini uzatish shakllarini o'zida birlashtiradi. Shu sababli uni o'qitish oddiy ma'lumot berish emas, balki talabanning tafakkurida "qadriyat — tajriba — xulq — faoliyat" zanjirini hosil qilish jarayonidir. Dewey ta'limni tajriba bilan bog'liq jarayon sifatida talqin qilgan bo'lsa [4], Vygotsky ijtimoiy-madaniy muhitning psixik rivojlanishdagi o'rnini asoslagan [5]; xalq pedagogikasi aynan mana shu ikki yondashuvni milliy madaniyat maydonida birlashtira oladi, chunki unda bilim hayotdan ajralmaydi, tarbiya esa muloqot, namuna, odat, mehnat, og'zaki hikoya, maslahat va jamoaviy baho orqali amalga oshadi. Brunerning madaniyat va ta'lim haqidagi qarashlari ham o'quv jarayonida ma'no yaratish, tajribani ramziy shakllarda ifodalash va o'quvchini madaniyat ishtirokchisi sifatida ko'rish zarurligini ta'kidlaydi [6]. Demak, xalq pedagogikasini o'qitish nafaqat milliy merosni saqlash, balki zamonaviy pedagogik kompetensiyalarni mazmunan chuqurlashtirish vositasidir. UNESCO tomonidan ilgari surilgan Education 2030 konsepsiyasida inklyuziv va adolatli sifatli ta'lim, uzluksiz o'qish hamda qadriyatga yo'naltirilgan kompetensiyalar global maqsad sifatida belgilangan [7]. Bunday global maqsadlar milliy pedagogik an'analarni inkor qilmaydi; aksincha, ularni tanqidiy va ilmiy qayta talqin qilish orqali ta'limning insoniy sifatini oshirishni talab qiladi. Shuning uchun xalq pedagogikasi fanini o'qitishning dolzarbligi bugungi kunda ikki

tomonlama vazifani bajaradi: bir tomondan, u talabalarga o'z xalqining tarbiyaviy xotirasini tizimli anglatadi, ikkinchi tomondan, bu xotirani zamonaviy maktab, oliy ta'lim, kasbiy ta'lim, oilaviy tarbiya va mahalla institutlari faoliyatiga mos amaliy modelga aylantirishni o'rgatadi. Muammoning ilmiy ahamiyati shundaki, xalq pedagogikasi ko'pincha romantik tasvir, folkloriy misollar yoki umumiy ma'naviy chaqiriqlar darajasida bayon qilinadi; holbuki uni fan sifatida o'qitish uchun tushunchalar tizimi, metodik vositalar, baholash mezonlari, amaliy natija indikatorlari va fanlararo integratsiya mexanizmlari zarur. Mazkur maqolaning maqsadi xalq pedagogikasi fanini o'qitishning dolzarbligini zamonaviy ta'lim paradigmasi, milliy tarbiya ehtiyojlari va pedagog kadrlar tayyorlash talablaridan kelib chiqib ilmiy asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun xalq pedagogikasining mazmuniy chegaralari, uning ta'limdagi funksiyalari, o'qitish metodlari, kutiladigan natijalari, mavjud muammolari va takomillashtirish yo'llari yirik konseptual bloklar doirasida tahlil qilinadi.

METODLAR. Tadqiqot metodologiyasi xalq pedagogikasi fanini o'qitishning dolzarbligini bir vaqtning o'zida huquqiy-me'yoriy, tarixiy-pedagogik, madaniyatshunoslik, psixologik va didaktik o'lchamlarda baholashga qaratildi; shu bois ishda bir nechta o'zaro to'ldiruvchi metodlardan foydalanildi. Birinchi metod hujjatli-tahliliy yondashuv bo'lib, unda ta'limga oid qonunchilik, strategik dasturlar, pedagogik ta'limni rivojlantirish bo'yicha normativ hujjatlar, xalqaro ta'lim konsepsiyalari va ilmiy adabiyotlar xalq pedagogikasi fanining mazmuniy asoslarini aniqlash uchun ko'rib chiqildi [1; 2; 3; 7]. Bu metod maqolada fan dolzarbligini umumiy didaktik da'vo sifatida emas, balki ta'lim siyosati, kadrlar tayyorlash, tarbiyaviy ishlar sifati va milliy-ma'naviy rivojlanish ehtiyojlari bilan bog'liq tizimli masala sifatida talqin qilish imkonini berdi. Ikkinchi metod qiyosiy-pedagogik tahlil bo'lib, xalq pedagogikasi tamoyillari zamonaviy pedagogik nazariyalarning asosiy g'oyalari bilan solishtirildi: Deweyning tajribaga asoslangan ta'lim konsepsiyasi [4], Vygotskyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi [5], Brunerning madaniyat orqali ma'no yaratish talqini [6], Freirening dialogik pedagogikasi [8], Rogoffning jamoaviy o'rganish haqidagi qarashlari [9], Lave va Wenger tomonidan ishlab chiqilgan amaliy hamjamiyatlar nazariyasi [10] xalq pedagogikasidagi ustoz-shogirdlik, oilaviy tarbiya, mahalla ko'magi, og'zaki hikoya, jamoaviy baholash va real hayotiy mashq elementlari bilan taqqoslandi. Uchinchi metod kontent-tahlil bo'lib, xalq og'zaki ijodi namunalarida — maqollar, matallar, ertaklar, rivoyatlar, dostonlar, bolalar qo'shiqlari, mehnat va marosim an'analarida — takrorlanadigan tarbiyaviy kodlar aniqlashga qaratildi; bunda mehnatsevarlik, halollik, or-nomus, vatanparvarlik, mehr-oqibat, kattaga hurmat, kichikka g'amxo'rlik, tabiatga ehtirom, jamoa oldidagi burch va bilimga intilish kabi semantik birliklar xalq pedagogikasining didaktik resursi sifatida ajratildi. To'rtinchi metod konseptual modellashtirish bo'lib, unda xalq pedagogikasini o'qitish jarayoni uch pog'onali tizim sifatida tasavvur qilindi: birinchi pog'ona — merosni bilish, ya'ni talaba xalq pedagogikasining manbalari, kategoriyalari va tarixiy shakllari haqida ilmiy tasavvur hosil qiladi; ikkinchi pog'ona — merosni talqin qilish, ya'ni talaba an'anaviy tarbiya normalarini zamonaviy bola huquqlari, inklyuziv ta'lim, gender hurmati, raqamli madaniyat va shaxs erkinligi

mezonlari bilan muvofiqlashtirib baholaydi; uchinchi pog'ona — merosni amaliy qo'llash, ya'ni talaba xalq pedagogikasi g'oyalaridan maktab darsi, sinfdan tashqari tadbir, ota-onalar bilan hamkorlik, mahalla loyihasi, tarbiyaviy suhbat, madaniy ekskursiya yoki pedagogik keys ishlab chiqishda foydalanadi. Beshinchi metod reflektiv-didaktik tahlil bo'lib, o'qitish jarayonida xalq pedagogikasi materiallarini shunchaki "yaxshi qadriyatlar ro'yxati"ga aylantirish xavfi, folklori idealizatsiya qilish ehtimoli, an'anaviy normalarning zamonaviy pedagogik tamoyillar bilan ziddiyatga kirishi mumkin bo'lgan holatlar va talabalarda tanqidiy fikrlashni saqlab qolish zarurati o'rganildi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqotning asosiy cheklanishini ham belgilaydi: maqola empirik tajriba natijalarini emas, balki ilmiy-nazariy tahlil va konseptual modelni taqdim etadi; shunga qaramay, unda keltirilgan xulosalar xalq pedagogikasi fanini o'quv dasturi, amaliy mashg'ulot, mustaqil ta'lim, tarbiyaviy loyiha va pedagogik amaliyot bilan bog'lash uchun metodik asos vazifasini bajarishi mumkin.

NATIJALAR. O'tkazilgan konseptual tahlil xalq pedagogikasi fanini o'qitishning dolzarbligi bir nechta aniq natijaviy yo'nalishlarda namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Birinchi natija shundan iboratki, xalq pedagogikasi fani ta'lim oluvchida milliy-madaniy identifikatsiyani shakllantirishning ilmiy vositasi sifatida xizmat qiladi: talaba xalq og'zaki ijodi, oilaviy tarbiya tajribasi va mahalla madaniyatini o'rganar ekan, u o'zini abstrakt "zamonaviy inson" sifatida emas, balki muayyan tarixiy, til, axloq, urf-odat va ijtimoiy mas'uliyat tizimiga mansub shaxs sifatida anglay boshlaydi. Bu jarayon tor millatchilik yoki madaniy yopiq doira emas; aksincha, o'z ildizini chuqur bilgan shaxs boshqa madaniyatlar bilan muloqotda barqarorroq, ochiqroq va mas'uliyatliroq bo'ladi. Ikkinchi natija xalq pedagogikasining axloqiy tarbiya sifatini oshirishdagi imkoniyatlari bilan bog'liq: zamonaviy ta'limda ko'pincha kompetensiya, texnologiya, baholash, reyting va kasbiy standartlar ustuvor ko'rinadi, ammo shaxsning axloqiy tanlov qobiliyati, vijdoniy mas'uliyati, halol mehnatga munosabati va jamoa oldidagi burchini shakllantirish bevosita tarbiya mazmuni bilan bog'liqdir. Maqollar, ertaklar, dostonlar, pand-nasihatlilar va oilaviy tarbiya formulalarida axloq abstrakt nazariya shaklida emas, balki hayotiy vaziyat, obraz, konflikt va oqibat orqali beriladi; bu esa talabaning hissiy-idrokiy qabul qilishini kuchaytiradi. Uchinchi natija xalq pedagogikasi fanining kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi ahamiyatidir: xalq tarbiyasida suhbat, maslahat, duoyi fотиha, nasihat, o'git, kinoya, latifa, qo'shiq, aytishuv, marosim nutqi va jamoaviy muloqot shakllari mavjud bo'lib, ular o'qituvchining pedagogik nutqi, sinfdagi tarbiyaviy muhit, ota-onalar bilan muloqot va nizolarni madaniy hal qilish ko'nikmalarini boyitadi. To'rtinchi natija fanlararo integratsiya imkoniyatlaridir: xalq pedagogikasi adabiyot, tarix, etnografiya, psixologiya, sotsiologiya, madaniyatshunoslik, dinshunoslik, huquqiy tarbiya, ekologik tarbiya va san'at ta'limi bilan tabiiy bog'lanadi. Masalan, birgina xalq ertagini tahlil qilish jarayonida syujet va obrazlar adabiyot nuqtayi nazaridan, avlodlararo munosabat tarixiy-sotsiologik nuqtayi nazardan, bola psixologiyasi psixologik nuqtayi nazardan, axloqiy xulosa esa pedagogik nuqtayi nazardan o'rganilishi mumkin; bunday integratsiya talabaning parchalangan bilim emas, yaxlit madaniy tafakkur hosil qilishiga yordam beradi.

Beshinchi natija xalq pedagogikasini o'qitishda amaliy yo'naltirilgan metodlarning ustuvorligidir: auditoriyada faqat ma'ruza tinglash bilan cheklanish mazkur fanning tarbiyaviy kuchini pasaytiradi, chunki xalq pedagogikasi tajribaviy va kommunikativ tabiatga ega. Shuning uchun dars jarayonida "oilaviy tarbiya keysini tahlil qilish", "mahalla va maktab hamkorligi loyihasini tuzish", "maqolning zamonaviy pedagogik vaziyatdagi ishlatilishini izohlash", "ertak yoki doston qahramonining axloqiy tanlovini baholash", "ota-onalar yig'ilishi uchun qadriyatga asoslangan suhbat rejasi ishlab chiqish", "tarbiyaviy tadbir ssenariysida xalq pedagogikasi elementlarini qo'llash" kabi topshiriqlar samarali natija beradi. Oltinchi natija xalq pedagogikasi fanining bo'lajak pedagog kasbiy identitetiga ta'siridir: o'qituvchi nafaqat fanni biladigan mutaxassis, balki madaniy vositachi, axloqiy namuna va jamiyat bilan maktab o'rtasidagi ko'prikdir. Agar bo'lajak pedagog xalq pedagogikasi mazmunini chuqur o'zlashtirsa, u dars jarayonida milliy qadriyatlarni shior sifatida emas, balki o'quvchining kundalik xulqi, oilaviy muhiti, nutqi, mehnati, estetik didi va jamoadagi mas'uliyati bilan bog'liq amaliy hodisa sifatida talqin qila oladi. Yettinchi natija shundan iboratki, xalq pedagogikasi fani raqamli davrda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi; aksincha, virtual muloqot, ijtimoiy tarmoqlardagi tezkor ta'sir, qisqa video madaniyati va algoritmik e'tibor iqtisodiyoti sharoitida yosh avlodning ruhiy-ma'naviy barqarorligini ta'minlash uchun tarixiy xotira, oilaviy suhbat, real jamoa, bevosita muloqot va mehnatga asoslangan tarbiya ko'proq zarur bo'ladi. Sakkizinchi natija xalq pedagogikasini o'qitishdagi muammolarni aniqlash bilan bog'liq: ba'zi o'quv dasturlarida fan mazmuni tarixiy ma'lumotlar yig'indisiga aylanib qoladi, ayrim holatlarda xalq pedagogikasi romantik ideallashtiriladi, ba'zan esa an'anaviy tarbiya shakllari zamonaviy huquqiy va psixologik mezonlar bilan yetarlicha muvofiqlashtirilmaydi. Shu sababli fan o'qitilishida tanqidiy tahlil, kontekstual yondashuv, bolaga nisbatan hurmat, inklyuzivlik, shaxs erkinligi va zamonaviy pedagogik etikani chetlab o'tmaslik shart. To'qqizinchi natija sifatida xalq pedagogikasining baholash tizimini yangilash zarurati aniqlanadi: talabning faqat nazariy ta'riflarni bilishi yetarli emas, u xalq pedagogikasi manbasini tahlil qilish, tarbiyaviy vaziyatga moslashtirish, metodik ishlanma tuzish, an'anaviy qadriyatni zamonaviy pedagogik talablar bilan muvofiqlashtirish va o'z pozitsiyasini ilmiy asoslash qobiliyati bo'yicha baholanishi kerak. Natijada xalq pedagogikasi fani ta'lim tizimida "eski merosni eslash" emas, balki milliy madaniy kapitalni pedagogik faoliyatga aylantirish texnologiyasi sifatida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, tahlil fan mazmunini modul asosida qayta qurish zarurligini ham ko'rsatadi: birinchi modulda xalq pedagogikasining manbalari va kategoriyalari, ikkinchi modulda oilaviy tarbiya va avlodlararo tajriba, uchinchi modulda mahalla, jamoa va ijtimoiy nazorat mexanizmlari, to'rtinchi modulda xalq og'zaki ijodining didaktik imkoniyatlari, beshinchi modulda xalq pedagogikasi va zamonaviy pedagogik texnologiyalar integratsiyasi, oltinchi modulda esa amaliy loyiha va pedagogik keyslar o'rganilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday modul tizimi talabning bilimni ketma-ket chuqurlashtiradi: avval u manbani taniydi, keyin uni tahlil qiladi, undan so'ng amaliy vaziyatga qo'llaydi va nihoyat pedagogik mahsulot yaratadi. O'qitish natijalarini kompetensiyaviy mezonlar bilan ifodalash ham muhimdir. Masalan, talaba kurs oxirida

xalq pedagogikasining asosiy tushunchalarini izohlashi, o'zbek xalq og'zaki ijodi namunalaridagi tarbiyaviy kodlarni aniqlashi, xalq pedagogikasi g'oyalarini maktab darsi va sinfdan tashqari faoliyatga moslashtirishi, an'anaviy tarbiya elementlarining zamonaviy bola psixologiyasi va pedagogik etika bilan muvofiqligini baholashi, ota-onalar va mahalla bilan hamkorlikka qaratilgan tarbiyaviy loyiha ishlab chiqishi, shuningdek, o'z xulosasini ilmiy adabiyotlarga tayanib himoya qila olishi kerak. Shu tarzda o'qitilgan fan auditoriyada tugab qolmaydi; u pedagogik amaliyotda, tarbiyaviy tadbirda, oilaviy maslahatda va maktab jamoasida davom etadigan kasbiy kompetensiyaga aylanadi. Yana bir muhim natija shuki, xalq pedagogikasi fanini o'qitishda lokal materiallardan foydalanish talabalarning motivatsiyasini oshiradi: o'z hududidagi marosimlar, mahalla tarixi, mahalliy maqollar, oilaviy rivoyatlar, hunarmandchilik an'analari va mehnat odatlari tahlil qilinganda talaba fanni umumiy nazariya emas, o'z hayotiy muhitini tushuntiruvchi ilmiy vosita sifatida qabul qiladi. Bu esa "o'qilgan bilim" bilan "yashalayotgan tajriba" o'rtasidagi masofani qisqartiradi. Biroq lokal materiallar bilan ishlashda ilmiy xolislik saqlanishi kerak: har bir rivoyat yoki odat tarixiy fakt sifatida emas, pedagogik mazmun tashuvchi madaniy matn sifatida ko'riladi; zarur hollarda uning ijtimoiy sharoiti, tarqalish doirasi va bugungi talqin chegarasi ko'rsatiladi. Natijalar xalq pedagogikasini o'qitish jarayonida talabalarda tadqiqotchilik ko'nikmalarini ham rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi. Mini-intervyu, oilaviy tarix yozuvi, mahalla oqsoqollari yoki ustoz-hunarmandlar bilan suhbat, maktab tarbiyaviy tadbirini kuzatish, folklor namunalarini tematik guruhlash, bolalar uchun axloqiy hikoya yoki tarbiyaviy mashg'ulot loyihasini ishlab chiqish kabi topshiriqlar talabaning empirik kuzatuv, tahlil, taqqoslash va ilmiy matn tuzish salohiyatini oshiradi. O'quv jarayonida bu yondashuvni mustahkamlash uchun har bir mavzu yakunida kichik metodik mahsulot talab etilishi mumkin: masalan, bir mavzu bo'yicha tarbiyaviy suhbat matni, boshqa mavzu bo'yicha ota-onalar bilan ishlash rejasi, yana bir mavzu bo'yicha xalq maqoli asosida sinf soati ssenariysi yoki mahalla bilan hamkorlik loyihasi tayyorlanadi. Bunday topshiriqlar talabaning faqat bilimni emas, balki pedagogik dizayn, muloqot, axloqiy tahlil va dalillash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Shu jihatdan xalq pedagogikasi fanini o'qitish kasbiy tayyorgarlikning amaliy laboratoriyasi vazifasini bajaradi. Shu ma'noda xalq pedagogikasi fani nafaqat tarbiyaviy, balki ilmiy-metodik tayyorgarlik vazifasini ham bajaradi.

MUHOKAMA. Xalq pedagogikasi fanini o'qitish bo'yicha yuqorida keltirilgan natijalar uning dolzarbligini faqat milliy qadriyatlarni saqlash zarurati bilan emas, balki zamonaviy pedagogikaning o'zida yuzaga kelgan chuqur muammolar bilan ham bog'lash imkonini beradi. Hozirgi ta'lim tizimi ko'p jihatdan raqamli vositalar, standartlashtirilgan testlar, modul-kredit tizimi, kompetensiya xaritalari va akademik mobillik bilan belgilanmoqda; bularning barchasi zarur, ammo ular tarbiya jarayonining insoniy, axloqiy va madaniy qatlamini avtomatik ravishda kafolatlamaydi. Agar ta'lim faqat axborot uzatish, malaka shakllantirish va natijani o'lchash jarayoniga qisqarib qolsa, unda o'quvchi shaxsining ichki ma'naviy dunyosi, oilaviy tajribasi, mahalla bilan bog'liqligi, tarixiy xotirasi va axloqiy tanlov qobiliyati yetarlicha rivojlanmaydi. Freire dialogik ta'limni insonni passiv qabul qiluvchi emas, balki dunyoni anglovchi va o'zgartiruvchi subyekt sifatida tarbiyalash vositasi deb

bilgan [8]; xalq pedagogikasi ham o'zining tabiiy shakllarida dialogikdir, chunki unda ota-ona va bola, ustoz va shogird, keksalar va yoshlar, mahalla va oila, marosim ishtirokchilari va tinglovchilar o'rtasida doimiy axloqiy muloqot mavjud. Rogoff ham o'rganishni insonning ijtimoiy faoliyatda ishtirok etishi bilan bog'laydi [9]; Lave va Wenger esa bilim ko'pincha amaliy hamjamiyat ichida, kuzatish, ishtirok, takrorlash va mas'uliyatni bosqichma-bosqich qabul qilish orqali shakllanishini ko'rsatadi [10]. O'zbek xalq pedagogikasidagi ustoz-shogirdlik, hunar o'rganish, oilaviy mehnat taqsimoti, marosimlarga tayyorgarlik, bolani jamoa oldida rag'batlantirish yoki muloyim tanbeh berish kabi holatlar shu nazariyalar bilan mazmunan uyg'unlashadi. Biroq muhokamada ehtiyotkorlik zarur: xalq pedagogikasini ilmiy fanga aylantirish uning barcha an'anaviy shakllarini tanqidsiz qabul qilish degani emas. Har bir tarixiy tajribada davr, ijtimoiy tuzilma, jinsiy rollar, yoshga oid hierarxiya, mehnat sharoiti va diniy-madaniy tasavvurlar ta'siri bo'ladi; shu sababli xalq pedagogikasi materiallari bugungi ta'limda qo'llanishi uchun zamonaviy huquqiy, psixologik va insonparvar mezonlar bilan qayta o'qilishi lozim. Masalan, "kattaga hurmat" qadriyati bolani passiv itoatkorlikka o'rgatish emas, balki tajribani qadrlash, muloqot madaniyatini saqlash va ijtimoiy muvozanatni ta'minlash deb talqin qilinishi kerak; "mehnat tarbiyasi" bolani haddan tashqari yuklash emas, balki mas'uliyat, intizom, hunarga hurmat va ijodiy faoliyatga tayyorlash sifatida tushunilishi kerak; "or-nomus" tushunchasi qo'rquv yoki tashqi bosim emas, balki shaxsiy qadr-qimmat, halollik va ijtimoiy ishonch bilan bog'lanishi lozim. Shu nuqtayi nazardan xalq pedagogikasi fani tanqidiy hermenevtika talab qiladi: talaba an'anaviy matnni o'qiydi, uning tarixiy kontekstini tushunadi, bugungi pedagogik vaziyat bilan solishtiradi, foydali jihatini ajratadi, muammoli jihatini ilmiy izohlaydi va amaliy qo'llash chegarasini belgilaydi. Gadamerning tushunish va tarixiy tajriba haqidagi qarashlari madaniy merosni har bir davr o'z savollari bilan qayta talqin qilishini ko'rsatadi [11]; xalq pedagogikasini o'qitishda ham ayni shu yondashuv zarur. Xalq pedagogikasining muhim ustunligi shundaki, u tarbiyani yakka muassasa zimmasiga yuklamaydi: oila, mahalla, maktab, tengdoshlar guruhi, mehnat jamoasi, marosim va ommaviy madaniy tadbirlar tarbiya maydonining turli qatlamlari sifatida ishtirok etadi. Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasi bola rivojlanishini turli muhitlar o'zaro ta'siri bilan tushuntiradi [12]; bu nazariya xalq pedagogikasining jamiyatga yoyilgan tarbiya tabiati bilan uyg'unlashadi. O'zbek jamiyatida mahalla instituti, oilaviy rishtalar, qarindoshlik aloqalari, qo'ni-qo'shnichilik va marosimlar bola tarbiyasida real sotsial kontekst yaratadi; xalq pedagogikasi fani esa bo'lajak pedagogga ana shu kontekstni pedagogik jihatdan tushunishni o'rgatadi. Shu bilan birga, xalq pedagogikasini o'qitish zamonaviy ko'p madaniyatli va global axborot makonida inklyuzivlikni ham hisobga olishi kerak: milliy qadriyatlarni o'qitish boshqa madaniyatlarni kamsitmasligi, turli ijtimoiy guruhlar, nogironligi bo'lgan bolalar, turli oilaviy sharoitdagi o'quvchilar va shaxsiy tajribalar hurmatini saqlashi shart. Banksning ko'p madaniyatli ta'lim haqidagi yondashuvi madaniy farqlarni tan olish va adolatli ta'lim muhitini yaratish zarurligini asoslaydi [13]. Demak, xalq pedagogikasi fanining dolzarbligi "an'anaga qaytish" emas, balki an'anani zamonaviy pedagogik adolat, shaxs erkinligi va ilmiy tafakkur bilan uyg'unlashtirishdir. Amaliy jihatdan fan o'qitilishida to'rt metodik prinsip

ustuvor bo‘lishi lozim: birinchisi — kontekstual prinsip, ya'ni har bir xalq pedagogikasi namunasi tarixiy va ijtimoiy sharoiti bilan tushuntiriladi; ikkinchisi — tanqidiy prinsip, ya'ni talaba merosni ideal yoki mutlaq haqiqat sifatida emas, ilmiy tahlil obykti sifatida ko‘radi; uchinchi — amaliy prinsip, ya'ni o‘rganilgan g‘oya dars ishlanmasi, tarbiyaviy suhbat, ota-onalar bilan hamkorlik, sinfdan tashqari loyiha yoki mahalla tadbiriga aylantiriladi; to‘rtinchisi — refleksiv prinsip, ya'ni talaba xalq pedagogikasi materiallari asosida o‘z tarbiyaviy pozitsiyasini, pedagogik nutqini va kasbiy mas’uliyatini baholaydi. Shuningdek, o‘qitish jarayonida raqamli resurslardan ham to‘g‘ri foydalanish mumkin: xalq ertaklari va dostonlari bo‘yicha audioarxivlar, interaktiv xaritalar, oilaviy tarix loyihalari, mahalla xotirasi bo‘yicha mini-tadqiqotlar, raqamli portfoliolar va videointervyular fanni zamonaviy auditoriyaga yaqinlashtiradi. Lekin raqamli vosita mazmunni almashtirmasligi kerak; u faqat avlodlararo tajribani yig‘ish, tahlil qilish va taqdim etish vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Muhokama shuni ko‘rsatadiki, xalq pedagogikasi fanini o‘qitish bo‘yicha eng katta xavf ikki chekka holatda namoyon bo‘ladi: birinchi chekka holat — fanni faqat folklor namunalarini sanashga aylantirish; ikkinchi chekka holat — xalq pedagogikasini zamonaviy ilmiy pedagogikadan ajratib, uni faqat ma’naviy-ma’rifiy shiorlar darajasida qoldirish. Ilmiy asoslangan yondashuv esa bu ikki xatoni bartaraf etib, xalq pedagogikasini madaniy meros, tarbiyaviy texnologiya, ijtimoiy kommunikatsiya va pedagogik refleksiya birligi sifatida o‘qitishni talab qiladi. Xalq pedagogikasi fanini o‘qitishning yana bir nazariy muammosi uning “xalqona tajriba” va “ilmiy pedagogika” o‘rtasidagi nisbatini to‘g‘ri belgilashdir. Xalq tajribasi ko‘pincha og‘zaki, obrazli, me’yoriy va amaliy xarakterga ega; ilmiy pedagogika esa tushuncha, dalil, metod, nazariya va tekshiriladigan xulosalarga tayanadi. Agar bu ikki qatlam bir-biriga qarshi qo‘yilsa, fan yoki folkloriy romantikaga, yoki quruq akademik sxemaga aylanadi. To‘g‘ri yondashuv xalq tajribasini ilmiy pedagogika tili bilan sharhlash, lekin uning tabiiy mazmunini yo‘qotmaslikdan iborat. Masalan, “bola aziz, odobi undan aziz” kabi mazmundagi xalqona qarash tarbiya va shaxsiy mas’uliyat o‘rtasidagi aloqani ifodalaydi; uni o‘qitishda o‘qituvchi axloqiy rivojlanish, ijtimoiy nazorat, oilaviy muhit, bola huquqi va pedagogik takt tushunchalari bilan bog‘lashi mumkin. Bunda talabaga tayyor xulosa berishdan ko‘ra, savol berish samaraliroq: bu qarash qaysi tarixiy sharoitda shakllangan, undagi asosiy tarbiyaviy niyat nima, bugungi maktabda uni qanday qo‘llash mumkin, qaysi holatda u noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin? Shunday savollar fanni jonlantiradi va talabaning mustaqil fikrini kuchaytiradi. Ikkinchi muammo baholash madaniyati bilan bog‘liq. Xalq pedagogikasi bo‘yicha an’anaviy testlar ma’lum darajada zarur bo‘lsa-da, ular fanning asosiy natijasini to‘liq o‘lchay olmaydi, chunki bu fan ko‘proq talqin, amaliy moslashtirish va axloqiy-refleksiv pozitsiya bilan bog‘liq. Shu sababli baholashda portfoliolar, esse, keys yechimi, tarbiyaviy loyiha, prezentatsiya, metodik ishlanma, intervyu hisoboti va refleksiv kundaliklardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Uchinchidan, xalq pedagogikasini o‘qitishda o‘qituvchining shaxsiy madaniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Agar o‘qituvchi fan materialini quruq ro‘yxat, majburiy shior yoki didaktik buyruq sifatida bayon qilsa, talaba undan uzoqlashadi; agar o‘qituvchi materialni ilmiy dalil, hayotiy misol, ochiq savol, tanqidiy mulohaza va pedagogik vaziyat bilan bog‘lasa, fan

talabaning ichki tajribasiga kiradi. Shu ma'noda xalq pedagogikasi o'qituvchidan yuqori nutq madaniyati, manbalar bilan ishlash malakasi, ehtiyotkor talqin, zamonaviy psixologik bilim va pedagogik etikani talab qiladi. To'rtinchidan, mazkur fan jamiyatdagi tarbiyaviy muammolarga bevosita javob berishi kerak: ota-onalar va maktab o'rtasidagi mas'uliyat taqsimoti, yoshlarning ekran oldidagi vaqti, oilaviy muloqotning qisqarishi, mehnat tarbiyasining zaiflashuvi, jamoaviy yordam an'analarining susayishi, nutq madaniyatidagi qo'pollashuv va iste'molchilik kayfiyatining kuchayishi kabi masalalar xalq pedagogikasi darsida ilmiy muhokama qilinishi mumkin. Bunday muhokama fanni dolzarb ijtimoiy tashxis vositasiga aylantiradi. Natijada xalq pedagogikasi faqat "o'tmishni o'rganish" emas, bugungi tarbiya muammolarini tarixiy tajriba va zamonaviy ilm yordamida hal qilish maydoniga aylanadi.

XULOSA. Xalq pedagogikasi fanini o'qitilishining dolzarbligi bugungi ta'lim tizimining tub ehtiyojlari bilan bevosita bog'liq: shaxsni faqat bilim va malaka egasi sifatida emas, balki madaniy xotiraga ega, axloqiy mas'uliyatni his qiladigan, ijtimoiy hamkorlikka tayyor, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtira oladigan subyekt sifatida tarbiyalash zarurati mazkur fanning ahamiyatini keskin oshirmoqda. Tadqiqot natijalari xalq pedagogikasi fanining mazmunan tarbiyaviy, madaniy, kommunikativ, didaktik va kasbiy identitetni shakllantiruvchi imkoniyatlarga ega ekanini ko'rsatdi. Bu fan ta'lim oluvchiga xalq og'zaki ijodi, oilaviy tarbiya tajribasi, mahalla instituti, urf-odatlar, marosimlar, mehnat madaniyati va axloqiy me'yorlarni tizimli anglash imkonini beradi; shu bilan birga, bu merosni bugungi maktab, oliy ta'lim, pedagogik amaliyot va tarbiyaviy ishlar tizimiga moslashtirishni talab qiladi. Xalq pedagogikasini samarali o'qitish uchun ma'ruza markazli, yodlashga asoslangan yondashuv yetarli emas; uning o'rniga keys-tahlil, loyiha metodi, refleksiv suhbat, madaniy matnlar tahlili, oilaviy va mahalla tajribasini o'rganish, dars ishlanmalari va tarbiyaviy tadbirlar ishlab chiqish kabi faol metodlar qo'llanishi zarur. Mazkur fan tanqidiy va kontekstual o'qitilgandagina an'ana romantik tasvirga aylanib qolmaydi, balki zamonaviy pedagogik mezonlar bilan uyg'unlashgan ilmiy-amaliy resursga aylanadi. Shuning uchun xalq pedagogikasi fanini o'quv dasturlarida mustahkamlash, uning metodik ta'minotini yangilash, talabalarning amaliy topshiriqlarini real tarbiya vaziyatlari bilan bog'lash, baholash mezonlarini nazariy bilim bilan birga amaliy talqin va pedagogik loyihalash ko'nikmalariga yo'naltirish, shuningdek, oila-mahalla-ta'lim muassasasi hamkorligi asosida o'quv loyihalarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, xalq pedagogikasi fanini o'qitish zamonaviy pedagogikaning chekkasida turgan yordamchi yo'nalish emas; u milliy ta'limning ma'naviy tayanchi, pedagogik kadrlarning kasbiy madaniyatini boyituvchi va tarbiya jarayonining hayotiy samaradorligini oshiruvchi strategik ilmiy-amaliy sohaga aylanishi lozim. Amaliy tavsiyalar sifatida quyidagilarni alohida ta'kidlash mumkin: xalq pedagogikasi bo'yicha o'quv dasturlarida nazariy mavzular amaliy keyslar bilan majburiy bog'lanishi; har bir mavzu yakunida talaba real tarbiyaviy vaziyatga mos metodik yechim ishlab chiqishi; xalq og'zaki ijodi materiallari faqat badiiy matn sifatida emas, tarbiyaviy vaziyat modeli sifatida tahlil qilinishi; mahalla, oila va ta'lim muassasasi hamkorligiga doir kichik tadqiqot loyihalari yo'lga qo'yilishi; darslarda

xalq pedagogikasi va zamonaviy bola psixologiyasi o'rtasidagi muvofiqlik masalasi muntazam muhokama qilinishi; raqamli resurslardan foydalanishda mazmunning ilmiyligi, manbaning ishonchliligi va talqinning xolisligi nazorat qilinishi kerak. Kelgusidagi tadqiqotlar uchun xalq pedagogikasi fanini o'qitish samaradorligini empirik asosda o'lchash, turli hududlarda lokal tarbiya an'alarining pedagogik imkoniyatlarini solishtirish, bo'lajak o'qituvchilarning xalq pedagogikasi bo'yicha kompetensiyalarini diagnostika qilish va raqamli ta'lim muhitida milliy tarbiya resurslaridan foydalanish modellarini ishlab chiqish muhim ilmiy yo'nalishlar sifatida belgilanadi. Metodik jihatdan yana bir masala — o'qitish materiallarining bosqichma-bosqich murakkablashtirilishidir: dastlab talaba manba bilan tanishadi, keyin uni semantik guruhlarga ajratadi, undan so'ng tarbiyaviy vaziyatga bog'laydi, yakunda esa mustaqil loyiha yaratadi. Bu ketma-ketlik saqlanmasa, xalq pedagogikasi darsi ko'p faktli, ammo kam natijali mashg'ulotga aylanib qoladi. Shu asosda fan o'qituvchisi har bir darsda uch savolni nazorat mezoni sifatida qo'yishi mumkin: o'rganilayotgan manba nimani tarbiyalaydi, u bugungi bola va yoshlar hayotiga qanday aloqador, uni amaliy pedagogik vaziyatda qanday xavfsiz va samarali qo'llash mumkin? Bu savollar nazariy bilimni real tarbiyaviy qarorga aylantiradi va metodik mas'uliyatni kuchaytiradi. Shuningdek, o'qituvchi har bir mavzuda mahalliy va umumxalq tajribasi o'rtasidagi nisbatni ko'rsatishi zarur, chunki lokal urf-odatlar umumiy milliy qadriyatlarning jonli ko'rinishi sifatida talqin qilinganda talabanning ilmiy qiziqishi kuchayadi. Shuningdek, fan doirasida talabalar bilan ishlashda ilmiy apparatning aniq bo'lishi alohida ahamiyatga ega: “xalq pedagogikasi”, “etnopedagogika”, “milliy tarbiya”, “ma'naviy tarbiya”, “oilaviy tarbiya”, “mahalla pedagogikasi”, “ustoz-shogird an'anasi” kabi tushunchalar bir-biri bilan aralashtirib yuborilmasligi, ularning umumiy va farqli jihatlari izchil tushuntirilishi kerak. Aks holda fan mazmuni keng, lekin noaniq tasavvurlar majmuiga aylanadi. Ilmiy aniqlik esa talabanning keyingi pedagogik faoliyatida muhimdir, chunki u tarbiyaviy tadbir tuzishda qaysi manba folkloriy, qaysi biri urf-odatga oid, qaysi biri oilaviy odob, qaysi biri ijtimoiy institut tajribasi ekanini ajrata oladi. Bundan tashqari, xalq pedagogikasi darslarida zamonaviy ilmiy etika ham saqlanishi lozim: talaba biror an'anani tanqid qilganda xalq merosini mensimaslikka, uni himoya qilganda esa ilmiy xolislikdan voz kechishga yo'l qo'ymasligi kerak. Ana shu muvozanat fan o'qitilishining haqiqiy madaniy darajasini belgilaydi. Bunday izlanishlar xalq pedagogikasini tarixiy meros doirasidan olib chiqib, zamonaviy ta'lim sifati va tarbiyaviy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladigan faol metodologik resursga aylantiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

[1] O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son. Lex.uz.

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. Lex.uz.

[3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi PQ-4623-son Qarori. Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. Lex.uz.

- [4] Dewey, J. *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan, 1916.
- [5] Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
- [6] Bruner, J. *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
- [7] UNESCO. *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action*. Paris: UNESCO, 2015.
- [8] Freire, P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum, 1970.
- [9] Rogoff, B. *The Cultural Nature of Human Development*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- [10] Lave, J., Wenger, E. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- [11] Gadamer, H.-G. *Truth and Method*. London: Continuum, 2004.
- [12] Bronfenbrenner, U. *The Ecology of Human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.
- [13] Banks, J. A. *Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching*. Boston: Pearson, 2016.
- [14] Avloniy, A. *Turkiy Guliston yoxud axloq*. Toshkent: O'qituvchi, turli nashrlar.
- [15] Hoshimov, K., Nishonova, S. *Pedagogika tarixi*. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2005.